

משורר, סופר, מתרגם ועיתונאי

האיש המהלך ברחוב - יש לו זכות לחיות רק משום ורק במידה שהוא מכיר בזכותי שלי לחיות; ואולם, אם יש בדעתו להרגני, אין לו שום זכות קיום, וכלל זה חל גם על עמים

נקודות למחשבה ולהתייחסות

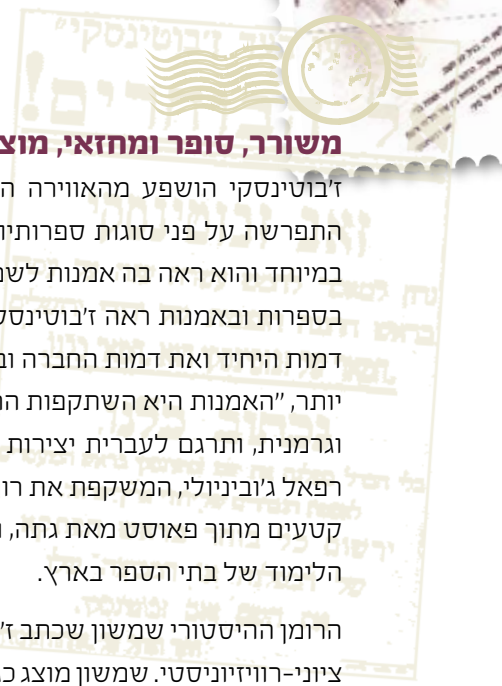
- « השפעתו על המהלכים ההיסטוריים כעיתונאי וכפובליציסט, כמשורר וכסופר.
- « מקומה של תפיסת עולמו ביצירתו ובהגותו.
- « תפקידה של האמנות בתפיסתו של ז'בוטינסקי.
- « תרומתו ליצירה העברית.

נקודות נוספות להרחבה

- « ביקורת ספרותית על אחת מיצירותיו.
- « המלצה על אחת מיצירותיו.
- « דיון בשאלה: איזו היה חי, מה היה ל'בוטינסקי אומר על הספרות הקברית בימינו?

עיתונאי ופובליציסט

- « בשנים שלאחר פרעות קישינב, היה ז'בוטינסקי לראשון ההוגים והפובליציסטים של ציוני רוסיה. הגשמת מטרותם, שכללה הקמת מוסדות חינוך והפצה רעיונית רחבה באה בד בבד עם המאבק בנהירת הנוער אחרי הזרמים המהפכניים וההתבוללות בקרב היהודים.
- « באותה שנה עבר ז'בוטינסקי מאודסה לפטרוגרד, ושם הצטרף למערכת העיתון ראזסוויט (השחר). מאמריו בעיתון, אשר דנו בענייני היום ואף סקרו מאבקים לעצמאות לאומית באירופה, הציבו אותו כאחד מראשוני הכותבים הפוליטיים של יהדות רוסיה. במאמריו ובנאומיו הסוחפים המשיך לצאת ישירות נגד ההתבוללות ונגד המהפכנים והליברלים הרוסים, אשר לא האשימו את השלטונות על צעדיהם האנטישמיים, וזאת כדי שלא יהיו "מזוהים עם היהודים".
- « ב-1906 התקיימו כנסים של העיתונות היהודית ברוסיה, וז'בוטינסקי היה המוביל בניסוח ההצעה שיש להקנות ליהודי רוסיה מעמד לאומי עצמאי. ז'בוטינסקי הוציא לאור סדרת מאמרים ובהם פתרונותיו לבעיית היהודים בתחומי רוסיה ובכלל זה הצעה לאוטונומיה לאומית ועיגון זכויותיהם בחוק. רעיונותיו אלה היו חלק משמעותי מהחלטת ועידת הלסינגפורס מסוף נובמבר אותה שנה, שלפיה יש להקנות למיעוטים זכויות לאוטונומיה לאומית.
- « ב-1908 התחוללה מהפכת "התורכים הצעירים", אשר הפיחה תקוות אצל ראשי הציונות כי שליטיה החדשים של האימפריה יגלו יחס נוח יותר למטרות הציונות ואולי אף יסייעו לה בהגשמתן. ז'בוטינסקי נסע לקושטא (איסטנבול) ופרסם שם סדרת מאמרים כחלק ממאמצי הסברה כתובה בעד הציונות. בהמשך אותה שנה פנתה ההסתדרות הציונית אל ז'בוטינסקי בבקשה שיעמוד בראש מערכת ההסברה שהוקמה באימפריה העות'מאנית. כך קמו להם מספר עיתוני הסברה ציוניים בשפות שונות, וז'בוטינסקי פיקח עליהם. ז'בוטינסקי גם בפעילות הסברתית ונפגש עם אנשי שלטון ומנהיגים של מגזרי מיעוטים.
- « בשנת 1917 פרסם את הספר תורכיה והמלחמה, ובו בחינה של הקיסרות העות'מאנית וביקורת על האסטרטגיה הבריטית במלחמה.
- « בסתיו 1923 שלח רזסוויט את ז'בוטינסקי למדינות הבלטיות למסע הרצאות. הרצאותיו ונאומיו בפני סטודנטים ואגודות צעירים ציוניים הפגישו אותו עם תומכים רבים בפעולותיו ורעיונותיו בעניין הגדוד העברי ומדיניות ההסתדרות הציונית. באותה שנה גם פרסם ז'בוטינסקי בעיתונו את המאמר "על קיר הברזל" (אנחנו והערבים).

משורר, סופר ומחזאי, מוציא לאור ומתרגם

ז'בוטינסקי הושפע מהאווירה הרב-תרבותית והקוסמופוליטית שאפיינה את אודסה עיר הולדתו. יצירתו הספרותית התפרשה על פני סוגות ספרותיות רבות, כמו רומן, דרמה, שירה, ביקורת ספרותית ופיליטון - זו האחרונה אפיינה אותו במיוחד והוא ראה בה אמנות לשמה. הוא אף חיבר אוטוביוגרפיה. בספרות ובאמנות ראה ז'בוטינסקי האינטלקטואל מכשירים לחינוך העם. הוא תפס את האמנות כמחנכת וכמעצבת את דמות היחיד ואת דמות החברה ובאמן ראה מנהיג בעל שליחות. האמנות מעלה את האדם לדרגה רוחנית-מוסרית גבוהה יותר, "האמנות היא השתקפות החיים, סיכום סגולותיהם", אמר. הוא כתב בשפות רבות, בהן עברית, יידיש, אנגלית, רוסית וגרמנית, ותרגם לעברית יצירות רבות ממבחר הספרות המערבית. לא בכדי בחר לתרגם את היצירה אספרטקוס מאת רפאל ג'וביניולי, המשקפת את רוח המרד לשחרור לאומי, ואת הפואמות "העורב" ו"אנבל-לי" מאת אדגר אלן פו. כן תרגם קטעים מתוך פאוסט מאת גתה, ואת שירי ביאליק לרוסית. תרגומו ל"העורב" של פו נהפך ליצירה קלאסית ונכלל בספרי הלימוד של בתי הספר בארץ.

הרומן ההיסטורי שמשון שכתב ז'בוטינסקי בשנת 1927, ובו סרטט את דיוקנו של היהודי החדש, משקף את עולמו היהודי-ציוני-רוויזיוניסטי. שמשון מוצג כגיבור לאומי בעל שליחות, הקשור אל בני עמו אך בה-בעת נמשך גם אל העולם הנכרי. הוא נועד להיות הראשון מבין טרילוגיה תנ"כית. רומן חשוב נוסף פרי עטו הוא חמשתם, שראה אור בשנת 1936. הרומן מתאר את יהודי רוסיה דרך סיפורה של משפחה יהודית מתבוללת - משפחת מילגרם מאודסה. הסיפור עוקב אחר התפוררותה של המשפחה על רקע שלהי המאה ה-19 ומבליט את נגע האנטישמיות. ז'בוטינסקי התמחה בכתיבת סיפורים קצרים, המתאפיינים בתיאורים ריאליסטיים מחיי היום-יום. בעיני ז'בוטינסקי היה התאטרון אמנות שאינה נופלת מהספרות, אך האמנות הנעלה ביותר הייתה המוזיקה, שרק היא "מסוגלת ללכוד את כל נשמת האדם ולהביע שמחה וצער, יגון וששון".

בתוך הספרות, השירה, לפי ז'בוטינסקי, עולה לאין שיעור על הפרוזה: "אמנות קורא אני רק לאמנות המשורר", הכריז. הוא תרם להתפתחות השירה העברית החדשה. שיריו הלאומיים מתאפיינים באהבה לארץ-ישראל ובקריאה לעם היהודי בגולה להתעורר ולהילחם באויביו. ב"שירי ציון" שלו, המגויסים לרעיון הציוני, שנכתבו בעברית, הוא הציג את תורת "הציונות הגדולה". השירים שימשו המנונים לתנועות נוער ולסטודנטים. ז'בוטינסקי כתב גם שירי חול, כמו: "שיר מבריוח מכס", והשיר "שאפלוך" ובו לראשונה ביטא את השקפתו על עליונות היחיד וכוחה של האהבה.

מתוך: אתר מכון ז'בוטינסקי <http://www.jabotinsky.org/hebsite/content/t2.asp?Sid=3&Pid=66>

- « ב-1911 ייסד ז'בוטינסקי עם אחד ממכריו הוצאת ספרים, שבמסגרתה הוצאו לאור יצירות מופת עולמיות מתורגמות לעברית. ז'בוטינסקי תרגם בין היתר מיצירותיהם של פול ורלן, אדמונד רוסטאן, את הרומן אספרטקוס [לארתור קסטלר] ואת "העורב" [אדגאר אלן פו]. תרגומו לפואמה זו של אדגר אלן פו הוא מתרגומו המפורסמים ביותר.
- « בעת שהותו בפריז, הצטרף כשותף אל ד"ר שמואל פרלמן (לימים עורכו של העיתון הארץ), בעל הוצאת ספרים בשם "הספר". יחד פרסמו השניים, ספרי לימוד וספרות עזר בעברית לתלמידים. שני פרסומים חדשניים לאותה עת היו ה"כל בו" לתלמידים, מעין יומן נוער שכלל נתונים מדעיים וגאוגרפיים לצד ביוגרפיות של גדולי עם ישראל, מדריך להליכות ונימוסים, מדריך לכללי ההגיה הנכונה של העברית במבטא הספרדי ומאמרים על הגדודים העבריים (ה"כל בו" יצא מחדש בשנת 2005). השניים גם הוציאו לאור גם את האטלס העברי הראשון. ההוצאה, שמקום מושבה היה בלונדון, פרסמה גם את ספרי שרלוק הולמס ואת ספרו של אנטוני הופ השבוי מזנדה (אשר תורגם כהשבוי מצנדה) שאז תורגמו לראשונה לעברית.

”
אוהב אני את עמי ואת ארץ
ישראל: זה ה'אני האמין' שלי,
זו מלאכת חיי, ואין לי צורך
עוד בשום דבר בעולם

« בשנת 1904, בקישינב לאחר הפרעות ביהודים, תרגם ז'בוטינסקי לרוסית את הפואמה "משא נמירוב", השם הגלוי של "בעיר ההריגה" מאת חיים נחמן ביאליק. ז'בוטינסקי הכניס בתרגום רגשות כה עזים, עד שאנשי שירה ראו בתרגומו יצירה לירית העומדת בפני עצמה.

ז'בוטינסקי גם כתב שיר הקדמה לתרגום הפואמה, אשר הסתיים כך:

כְּעִיר הָיָא רְאִיתִי תוֹךְ סָחִי
סִיסָה אַחַת מִזֵּיטוֹ תוֹרָה קְרוֹנָה.
נִעְרַתִי כִּלְהִיחַת מְקַלָּה נְצִחִי
אֶת הָאֵבֶק שֶׁכָּבוּ הִיָּה לְרוֹנָה;
וְסֵם כְּתוּב: "כִּי אֶרְפֹּא כְרִי ה" –
רַק שְׁתֵּי מֵיֹאִים מִסֵּפֶר עָם-הַנְּצִחַ.
כִּשְׁתֵּי מֵיֹאִים הָאֵלֶּם חֲבוּיָה
הִיסְטוֹרִיָה שֶׁל לֹא פְרָעוֹת הִרְצָה.

« בתקופה שלאחר פרעות קישינב, כתב ז'בוטינסקי את המחזה אדמת נכר שבו ניבא כי כוחו של הנוער היהודי במהפכה הסוציאליסטית יהיה בלתי רצוי ולא יפתור את הבעיה היהודית.

”
אין זכות לציבור המסגל את
חסילתו לטעמי 'מנהיגיו',
במקום לקבוע את חסילתו
ולהתאים אליה את בחירת
השחשים

עיר שלום

מילים: זאב ז'בוטינסקי
תרגום מרוסית: חנניה רייכמן | לחן: גידי קורן

דום מעל למדורתנו
מכחילה כיפת שמים
חרש נם בקצה האופק
צל חומות ירושלים
מדריכי שייח אָבן עלי
צאצא רוזני ערב
מסתכל בְּצָבֵא שמים
ובודק בכוכביו.

שקט מוות מפחידי
לי נדמה כי שם בגיא
קול לא קול גונח חרש
ומגיע לאוזני
הס! אי שם בלב החושך
נשמעה המיית פי נבל
מיתרים מרי הנפש
משיחים תוגה וְאָבֵל.

שייח הבט הגד לי מה זה
הוא הקיץ ולא ענה לי
חיל - וְרָאָה פתאום הכריע
את ברכיו של אבן עלי
ואכרע בהסח דעת
גם אני על יד השייח
עד הימוג, עם הד הבכי
זיו הצלם הדועך.

שיר בית"ר

מילים: זאב ז'בוטינסקי
לחן: דב פרנקל

ביתר
מגב ריקבון ועפר
בדם וּבְנִזֶע
יוקם לנו גזע
גָאון ונדיב ואכזר
ביתר הנלכדה,
יודפת, מסדה,
תְרוֹמְנָה בעֶזְ וְהֵדֵר.

הדר
עברי גם בעוני - בן שֵׁר
אם עבד, אם הֶלֶךְ
נוצרת בן מלך
בכתר דוד נְעֻטֵר
באור וּבְסִתָּר
זכור את הכתר
עטרת גאון וְתִגָּר

תִּגָּר
על כל מעצור ומיָצֵר
אם תִּעַל או תִּהְדֵּר
בלהב המרד
שאש להצית - אין דבר.
כי שקט הוא רִפְשׁ
הִפְקֵר דם וּנְפֵשׁ
למען ההוד הנסתר
למות או לכבוש את ההר -
יודפת, מסדה וביתר

אל - על

מילים: זאב ז'בוטינסקי
לחן: חנן יובל

שא אל על מבט עיניים
ומצבע השמיים
דרכך תלמד,
פגלות שחור הליל
עת הקת כל עוז כל חיל
שמחר יולד.
פס שחור
פס צחור
פס כחול כתכלת אור
עוז חיל
נס עמל
יגביהונו עד אל-על
אך תלבין פאת רקיע
קום לריב יהיר מריע,
צא ולחום וסלול
עד ירונו השמים
צוהר-צוהר צהרים
הוד כולו תכול.

שיר אסירי עכו

מילים: זאב ז'בוטינסקי
לחן: יוסף מילט

מני דן ועד באר-שבע
מגלעד לים,
אין אף שעל אדמתנו
לא כופר בדם.
דם עברי רוו לשובע
ניר והר וגיא
אך מדור ודור
לא נשפך טהור
מדם חורשי תל-חי!
בין איילת ומטולה
בקברו דומם,
דום שומר גבול ארצנו
גיבור גידם.
אנו שבי, אך לבנו
אלי תל-חי בצפון.
לנו, לנו
יהיה, לנו
כתר החרמון.

שמאל הירדן

מילים: זאב ז'בוטינסקי
לחן: צבי גירש ליבשין

כעמוד שבתווק לגשר
אף כחוט השידרה לאנוש
לארצי קו הציר והקשר
הוא ירדן הירדן הקדוש
שתי גדות לירדן - זו שלנו, זו גם כן
אם ארצי דללה וקטונה
היא שלי מראשה עד קיצה
משתרעת מים ישימונה
וירדן, הירדן באמצע
שתי גדות לירדן - זו שלנו, זו גם כן
שם ירווה לו משפע ואושר
בן ערב, בן נצרת ובני
כי דגלי גדל טוהר ויושר
יטהר שתי גדות ירדני
שתי גדות לירדן - זו שלנו, זו גם כן
שתי ידי לך הקדשתי מולדת
שתי ידי - למגל ולמגן
אך תשכח ימיני הבוגדת
אם אשכח את שמאל הירדן
שתי גדות לירדן - זו שלנו, זו גם כן

”
שני חלקים בלבי,
שני שערים בו.
האחד הוא לעמי;
השני לתרבות, לספרות, לעט

שיר הדגל

מילים: זאב ז'בוטינסקי
לחן: דדי שלזינגר

אל תגידו כי איננו
דם אבינו המכבי;
כי שלוש טיפות ממנו
נמזגו בדם ליבי.
זו כצבע ים כנרת,
זו כשלג, זאת זהב;
על הדגל, על הסרט,
על הראש ובלבב.
אך יש עוד טיפה, יש אגל
לא הכרנו עד היום.
הוא איננו על הדגל
הוא בלב והוא אדום
עת יפרוץ אויב מארב -
אז נקומה ונצביא:
חי הנוער, חי החרב,
חי הדם המכבי.
זו כתכלת היא רקיע:
גובה, אופק, עוז מעוף -
לעולם תמריא, תגביה
רוח עבר מול אין-סוף.
לעולם תצמא נפשנו
דע, יופי, טהרה:
ותצא מהר קודשנו
האמת שהיא תורה.
לבנה זעת המצח,
היוצרת, הבונה -
היא תזריע זרע נצח
בשדה ובגינה.

שיר מכריח מכס

מילים: זאב ז'בוטינסקי
לחן: דן תורן

לי אתמול הגידה כרמנסיטה,
ועצבות, לפתע, אַחַזְתָּה:
"עוד מסרק יפה לי, לא נתת
עוד צמיד של כסף, לא קנית
שמע אותי:
רעותיי עונדות כולן מחרוזת
הן - חמדת סיווליה הפוחזת.
ואני בוכה מידי אראה זאת
גם בשעת חינגא ותעלוזת".
"הוי, חכי בפתח,
בזחלי בסלע,
שתי בְּרַפִּי תכרענה
על חוד צור חותך.
"לא יכאב לי חֶתֶךְ,
לא אירא מכלא.
דִם אמות ילדונת,
על אהבתך.
"עד לגבול לא רב לי, עוד הדרך
כנחש אזחל בו ללא מוֹכֶךְ.
חמדתי, אשיג לך די הצורך
אלמוגים ומשי וכלי ערך".
"אבל אם אסון יקרני, יפה התואר
אם בחור ימצא אותי בשערך?"
"הן ככלות שנה אחת של צער,
לאחר תתני חמדות הנער".
הוי, חכי בפתח...

זכותנו [על ארץ ישראל]
היא נצח, והיא שלמות, ואין
עליה ויתור, ואין קיצור דרך
לציון, וציון היא כולה שלנו!

שיר הגיבן

מילים: זאב ז'בוטינסקי

אני נצמד לקיר בדחילו,
ארוך-ידיים ועקום;
בור, אבן-נגף, בוץ יכשילו
את עקבי בכל מקום.

שוקכם מבהיל בדחק וזעק
עירי - מדבר, בו אין סולל:
בין אנשים - אני בן-לעג,
בזבול-אמת - אני בן-אל.

מה עולמכם? ריב ריק מפשר,
תגרת עורים חסרת תכלית.
ולי נהיר כל חוט, כל קשר,
כל עמודי נתיב-עתיד.

מקום, תראו בו צור קרח
אחוש בו רחש שרשים;
לכם נשמע קציר שמח,
לי - שטפונות מתלחשים.

מוקף ביצות, אשב תקוע
בלב-היער, במאורה,
ושם תשבץ בן ס"ד רבוע
אחרוט על אבן אפרה.

ואז עיני תשלוט על דרך
נסיך ועבד כאחד,
ומחי-ידי יקבע כל שרך
במסלולם המיועד.

בהכירי מועד כל מרד
וחלומם, חלום חשאי,
בינם אפיץ ביד נסתרת
של כת-רוחות את אגרותי.

ובהתגבר חשכת החלד,
כדי לתת להם לפיד,
לדביר דתם המעורפלת
אשלח חץ-אש ספוג גפרית.

אך אם חזר מבול ומיט
ופעמון נדם-שקט,
אשלח יונה עם עלה-זית
והמזכרת - אררט.

והמושלים יאמרו בשבר
לאספסוף: "זה הוא עוכר-
הוא שהמיט בצורת, דבר,
הוא שהרעיל פה כל באר."

ועת יובאו כלבי-הצייד
להתחקות על עקבותי-
ושחר בזפת סף הבית
שלבנותי - נסיכותי.

ובליל אימים, בליל בו אעל
למות בצלב כאח קדמון,
גם תלמידי ימעל בי מעל
ויתכחש לי מול המון

ושם הקבר ישכח אז.
וטוב שכך. לי היינו הך.
אין לנפשי לכם כל יחס.
אתם זרים לי ...

למיעוטים

אנבל לי / אדגאר אלן פו

תרגומיו

זה היה מלפנים ולפני שנים,
במלכות על ים ערפלי.
שם דרה ילדה - שמה לא תדע:
קראתי לה אנבל-לי.
משא לב אחר מלבד אהבה,
לא היה גם לה וגם לי.

ילד הייתי, והיא ילדה,
במלכות על ים ערפלי:
אך ידענו אהוב מכל אוהבים -
אני ואנבל לי:

וראונו שרפי המרום בקנאה,
וזעום זעמו לה ולי.

זאת הסיבה, שהיה מעשה,
במלכות על ים ערפלי -
שרוח יצא מעבים, וצינן
והמית את אנבל-לי.
והמית את אנבל-לי.

ואין שטן או שרף בעולם,
ואין סער בים ערפלי.
שיקרע או יגרע את הקו של זהב,
ביני ובין אנבל-לי.

עברית, עברית
ועוד הפעם
עברית

העורב / אדגאר אלן פו

וְחִזְרֵתִי דָם לְשִׁבְתָּ, וּלְכַבִּי אֶפֶל לְהִבְתָּ -
וּפְתֹאֵם שְׁנָה הַדְּפָק, אַךְ כְּעַת מִצַּד אַחֵר.
אֵז אֲמַרְתִּי: "זֶה הָרוּחַ מִנְדַּגְד תִּרְיֵס פְּתוּחַ -
עַל הַקִּיר מִקִּישׁ הַלּוּחַ: סוּד הַכְּשָׁף מִתְבָּרַר.
חֲלוּנֵי אֲפִתַח אֲבִיטָה, וְהַכְּשָׁף יִתְבָּרַר -
זֶה הָרוּחַ, לֹא יוֹתֵר."

הַרִימֹתִי אֶת מִסְגַּרְתְּ הַחֲלוֹן - וְגִדַּל תְּפֹאֶרֶת
בְּאֵ עוֹרֵב יְשִׁישׁ כְּנֻצַח - בְּאֵ גְבֵה וְקוֹדֵר,
בְּאֵ יְהִיר כְּלוֹרֵד בְּרִיטְנֵי, בְּקִדָּה לֹא בְּרִכְנֵי,
וְהַמְרִיא לּוֹ, זְכוּכְנֵי, לְתַבְנִית תַּחַת-הַנֵּר -
לְתַבְנִית שֶׁל רֹאשׁ אֲתָנָה עַל קִירֵי בְּאוֹר הַנֵּר -
שְׁמָה נַח - וְלֹא יוֹתֵר.

בְּעֵינַיִם בּוֹ דְּבַקְתִּי וּמִתּוֹךְ עֲצָבֵי שְׁחֻקְתִּי -
עַל גְּאוֹת פְּנֵי שְׁחֻקְתִּי וְהַתְּלִיתִי בּוֹ לֵאמֹר:
"כִּרְבָּלְתוּ מִקְצַת נִקְרַחַת, אַךְ לְבוֹ הוּא לֵב אֶל-פְּחַד,
אֲלוֹפֵי מַעְמֵק שַׁחַת בּוֹ הַלֵּיל שְׁלִיטֵי יִשְׂרָאֵל!
מִה שְׁמַךְ בֵּין שְׁרֵי-תְּפֹת, שָׁם, בְּאֲפֹל גֵּיא עֵכוֹר?
וְיִקְרָא: "אֶל עַד-אֵין-דוֹר!"

כֹּה אָמַר - בְּרוּר שְׁמַעְתִּי, וְתִמּוּהַ לּוֹ תִמְהַתִּי,
אִם-כִּי טַעַם לֹא הִבְנֵתִי - לֹא יְכַלְתִּי עוֹד לִפְתֹּר:
מִי שְׁמַע כִּי בּוֹא תְּבֹאֵה כְּנִפֵי-טָרֶף תּוֹךְ-מְעוֹנָה:
מִי עַל סִמָּל רֹאשׁ אֲתָנָה, כֹּה בְּלִיל, חֲזָה צְפוֹר -
עוֹף מוֹזֵר, קוֹדֵר כַּחֲשָׁךְ, עַז מְרָאָה, קִדְמוֹן, שְׁחוֹר
וְיִקְרָא "אֶל עַד-אֵין-דוֹר?"

אַךְ לֹא זָע, לֹא רֹאשׁ הַנֵּיעַ, וְאַחֲרַת לֹא הִבִּיעַ -
כִּי אוֹלֵי בְּזֹאת לְבָהוּ נִשְׁתַּפֵּךְ עַד הַמְּקוֹר.
נַח קְפוּא עַל הָאֲנִדְרָטָא - וְלַחֲשֵׁתִי "לִמָּה בָּאתָ?
כִּי מִחַר מִבֵּית צְרַתָּה עוֹף תַּעוֹף אֶל אוֹר וּדְרוֹר?
כְּתֻקוֹת, כְּאֵחַ וְרַע, נוֹס תִּגְנוֹס אֶל אוֹר וּדְרוֹר"
הוּא קָרָא "אֶל עַד-אֵין-דוֹר!"

כְּחֻצוֹת לַיִל קָר וְסַעַר, עַת אֲנִי, שְׁבוּר-הַצַּעַר,
בְּסַפְרֵי חֻכְמָה נִשְׁכַּחַת הַסְּתִכְלֵתִי נִים-וְעַר,
בְּאֵ קִשְׁקוּשׁ סְתוּם בְּדִלְתִי, קַל כְּדִפְק יָד נְחֻשְׁלֵת -
יָד חוֹשְׁשֵׁת - יָד שׁוֹאֲלֵת מִחֻסָּה לְדַל אוֹ גֵר.
"זֶה אוֹרְחִי" - כֹּה לַחֲשֵׁתִי - "זֶה אוֹרְחִי, זֵר אוֹ גֵר.
זֶה אוֹרְחִי, לֹא יוֹתֵר."

זְכוּכְנֵי: לַיִל עֲצָבָת - סוּפֹת-חֶרֶף מִיְבֻבְתָּ -
אֲשׁ כִּירִים, נְעֻזְבָת, גּוֹסְסָה בְּאוֹר חוֹר;
לַיִל אֵין-סוּף, אֵין קֶץ לַחֲבָל - לֹא הוֹעִילוֹ סַפְרֵי הַבָּל
הַשְּׁכִיחֵנִי אֶת הָאֶבֶל - אֶת הַצַּעַר הַבוֹעֵר -
אֶת לְנוֹרָה שְׁנִמּוּגָה כְּהַמַּג חֲלוּם עוֹבֵר -
כְּחֲלוּם, וְלֹא יוֹתֵר.

וַיִּלְוֹנוֹת הוֹמִים בְּרַחֲשׁ צָקוֹ לַחֲשׁ, הַגּוֹ נַחֲשׁ -
אַרְגָּמוֹן יִרְעִיעַ מְשִׁי נָף אִימְתָה בְּהַסְתֵּר.
לְהַרְגִיעַ לֵב קוֹדֵחַ, אֶל עֲצָמֵי בְּקוֹל בּוֹטֵחַ
שׁוֹב אֲמַרְתִּי "זֶה אוֹרְחִי, הַלֵּךְ לַיְלָה מֵאַחֵר -
גֵּר אֶחָד תּוֹעָה בְּדִכְרֵי, זֵר בְּנִשְׁשׁ מֵאַחֵר -
זֶהוּ, זֶה וְלֹא יוֹתֵר."

נַח לְרוּחַ הַיָּגַע, שָׁב לְבִי לְהַרְגֵעַ,
וְקִרְאֵתִי "הוֹ וְסַלְחָ-נָא - לֹא יְכַלְתִּי לְבָרַר
מִה זֶה, יָד קִלְה דוּפְקָת אוֹ רַצְפַּת חֲדָרֵי שׁוֹרְקָת,
כִּי נִרְדַּמְתִּי לִי בְּשִׁקְט תְּרַדְמָה בֵּין נִים וְעַר -"
וּפְתַחְתִּי אֶת הַדִּלְתָּ בְּעוֹדְנֵי מְדַבֵּר:
אֲפֹלָה - וְלֹא יוֹתֵר.

וּבִתְהוֹם רַבָּה סְקַרְתִּי, וְהַחֲרַשְׁתִּי, וְהַרְהַרְתִּי -
הַרְהוּרִים שְׁפָה בֵּן-חֶלֶד מְעוֹלָם עוֹד לֹא הִרְהַר.
אֲפֹלָה - וְלֹא נְאוּרָה; דְּמִיָּה - וְלֹא נְעוּרָה;
וּפְתֹאֵם הַשֵּׁם "לְנוֹרָה" אֶת שְׁלוֹת הַלֵּיל נִקֵּר.
אֶת הַשֵּׁם אֲנִי לַחֲשֵׁתִי: הַד בְּאֲפֹל הַתְּנַעֵר -
הַד בְּאֲפֹל, לֹא יוֹתֵר.

"עוף-כנף או שר-של-מטה, מענה נביא נתת!
נא חנני, והודע-נא ללבי רווי ממרוך,
אם מקבר אעבכה אל גן-עדן, המסתוכה
בו תופיע לי לנוה, בת אלמות, עלמת-אור -
אם אראנה ברקיע מזהירה בנזר-אור?"
ויקרא: "אל עד-אין-דור".

"צא ולך, שטן!" רעמתי בחרון אפי, נקמתי - ,
"שוב לסער, שוב לתפת - שם יאה לך מדור"
אל תשאיר נוצה שמתה - אות לשקר זו נבאת!
אל ביתי פרכת פתע והבאת בו מגור -
אל תפריע, צא, עזבני עירי בדמי ודרור!"
ויקרא: "אל עד-אין-דור".

ונשא, נשא נטוע - לא ינוע, לא יזוע,
לא יסור מראש אתנה ולצח לא ימור;
וקבט עיניו מביע חלומות שטן מריע,
והנר אותו מגיה ומרתיע צל שחור;
ונפשי לאור וחפשי מהכתם השחור
לא תקום - "אל עד-אין-דור!"

נזדעזעתי - כי הפעם בא אמרהו אמר-טעם -
ואמרתי: "בעליך למדך ביום מצור -
איזה דך נואש מסבר, מענה יגון ושבר,
שצמא שלות הקבר ופרש מגיל אור -
שחדל שיירי תחלת, עד היו לו למזמור
המלים "אל עד-אין-דור".

בעינים בו דבקתי ומתוך עצבי שחקתי,
וכסא סגל כוננתי מול הנר והצפור,
ונשענתי, בלאה-רוח, לקטיפת כריו לנוח,
והוספתי דם לשוח עם נפשי, צמא לפתר -
מה נבא לי האורח המוזר והשחור
בקריאת "אל עד-אין-דור?"

דם חקרתי והרהרתי, דם בזיו עיניו סקרתי;
מבטו לעמקי-נפש חדרני עד לבעור.
חזיונות ללא הביע... דמיונות ללא הגיע...
על כסאי לאט הרתיע נר השמן גלי-אור -
הוי, אותה על כר המשי הסגל בגלי-אור
לא אראה - "אל עד-אין-דור..."

הס! מה זה? הקטרת ריח? הד כנפי אראל פורח?
רחשן אזני מרגשת, אם עיני סגי-נהור!
"לא נדני אל עדנה - זה צירו מביא לי הנה
כוס מרגע - תנ-נא, תנ-נא, כי ארנה וכל אזכר -
תן למחות זכרון לנוכה - תן לשכוח ולשכר" -
סח העוף: "אל עד-אין-דור".

"עוף-כנף או שר-של-מטה, כנביא עונה לי אתה!
ויהי-מי שהטילך, אם סופה או צר שחור,
כי על כן נדחת הנה - לנתי שסר ממנה
גיל ואשר, ויכסנה ליל-צלמות, - בי, אמר:
היפך צרי הישע? האמצא את הר-המור?"
ויקרא "אל עד-אין-דור".

העולם מתחלק לשני סוגי עמים:
אלה הרוצים לגרש את היהודים
ואלה שאינם רוצים לקבלם.
נחדל לחשוב את יהדותנו למשא
כבד ונלמד להוקיר אותה

ספריו

שמשון מאת: זאב ז'בוטינסקי

שמשון הוא הראשון מבין שני רומנים (השני הוא חמשתם) פרי עטו של זאב ז'בוטינסקי, שהיה לא רק מנהיג ציוני דגול, אלא גם איש תרבות: עיתונאי, פובליציסט, נואם מחונן, מתרגם, משורר וסופר.

הוא התחיל לכתוב את שמשון ב-1919, בתקופה שבה שהה בארץ ישראל, וכתיבתו הושלמה ב-1926, בפריז, שם פורסם לראשונה בהמשכים, בשבועון הציוני "ראזסוויט" (השחר), שיצא לאור ברוסית. זהו תרגומו השלישי של הרומן, בעברית עכשווית, שנעשה בידיו האמונות של פטר קריקסונוב.

על בסיס הסיפור המקראי יצר ז'בוטינסקי אלגוריה עזת ביטוי שפועלת בכמה מישורים אקטואליים. את התחבולה הספרותית הזאת נקטו גדולי סופרי אירופה וביניהם אוסקר ויילד (שלומית), תומס מאן (יוסף ואחיו) ומיכאיל בולגקוב (האמן ומרגריטה). כמוהם ניצל גם הוא מסגרת קלאסית ויצק בה תכנים חדשים.

במרכז הרומן דמותו של שמשון ויחסיו עם הפלישתים. ז'בוטינסקי ראה בשמשון גיבור ומנהיג טבעי שצמח בתקופה היסטורית קודרת אשר בה "אין מלך בישראל [נ] איש הישר בעיניו יעשה". המחבר רומז לאנלוגיה בין תקופת השופטים לתקופת המנדט הבריטי ולמכשולים שהציבה אנגליה בדרך להקמת בית לאומי לעם ישראל בארץ-ישראל.

על רקע נופי הארץ מסורטטת ביד אמן דמותו של שמשון - הגיבור, השופט והנזיר. זהו נזיר מוזר המתמכר לקסמן של נשים פלישתיות; נהנתן המבלה בנעימים עם חבריו הפלישתים; קנא המשלח אש בשדות הפלישתים; גיבור הנושא את שערי עזה על כתפיו.

מעל הכול שמשון הוא תלמיד חרוץ, הלומד את סוד כוחם של הפלישתים המציקים לאחיו בני שבט דן. וממקום כלאו הוא שולח מסר-צוואה לאחיו:

קיבצו ברזל
שימו עליכם מלך
לימדו לצחוק

שמשון תורגם לראשונה על ידי ברוך קרוא-קרופניק (1889-1972) - הוצאת שטיבל, תר"ץ (1929). למהדורה בתרגומו בהוצאת ערי ז'בוטינסקי צורפו איוריו של נחום גוטמן. תרגום נוסף על ידי יצחק אורן (1918-2007) ראה אור בשנת 1976 בספרית מעריב.

שמשון מאת זאב ז'בוטינסקי
בהוצאת כתר, תרגום מרוסית: פטר קריקסונוב, עיצוב עטיפה: שוקי דוכובני

סגנון ארכאי

כשקראתי לראשונה את יצירתו שמשון לא הייתי מודע לכך שזו לא נכתבה עברית בידי ז'בוטינסקי, אלא תורגמה מן השפה שבה נכתבה (רוסית) בידי ברוך קרופניק (לימים ברוך קרוא). הסגנון הארכאי שבו נכתב התרגום - שהיה שונה כל כך מהסגנון העברי החד של ז'בוטינסקי - נראה לי אז כנובע מן האופי של היצירה, שהתבססה כאילו על הסיפור המקראי של שמשון.

נחשפתי מחדש לשמשון לפני למעלה מתריסר שנים. אחד המו"לים הגדולים (שפשט בינתיים את הרגל ווהוריד אתו לטמיון את כל עמלי) הזמין אצלי סדרה של סיפורי התנ"ך לילדים. הסדרה בת 16 הכרכים הופיעה במארז (ונמכרת עד היום מבית לבית) וכללה את רוב סיפורי התנ"ך, מבראשית ברא ועד דברי הימים, בתוספת ספר המקבים.

כדי לקרב את הסיפורים לעולמם של הקוראים הצעירים, שיבצתי בכל אחד מהם מאגדות חז"ל. כשהגעתי לסיפורו של שמשון נתקלתי בדילמה רצינית. חז"ל, שמילאו באגדותיהם כל חלל זעיר שבין סיפורי המקרא; שמצאו כף זכות לגדולי הרשעים, מירבעם בן נבט ועד אחאב, וקבעו להם מקום בעולם הבא; שהכתירו את מנשה הרשע בכתר תורה עד שרב אשי נאלץ ללמוד ממנו איך בוצעים חלה ל"המוציא" - אותם חכמים עצמם כמעט שלא מצאו מילה טובה להגיד על שמשון. אוצר האגדות עליו, שניתן לספרן לילדים, היה דל להחריד.

עלה בי הרעיון לפנות לשמשון של ז'בוטינסקי. זכרתי שזו יצירה עתירת דמיון ושבה בנה ז'בוטינסקי עולם שלם (בדוי לחלוטין) של דמויות מרתקות ומיתוסים מופלאים. הוצאתי מן הספר מלוא החופניים סיפורים, "גיירתי" אותם גיור כהלכה עד שיכלו להיכנס למדור "מן האגדה" שבספרי.

מגדולי הליברלים

ההיחשפות לתרגום החדש הביאה אותי לתובנה שאני רוצה לשתף בה את קוראיי. היא פענחה לי את סוד הסתירה לכאורה באישיותו ובמשנתו של ז'בוטינסקי וגם, אולי, את סיבת יחסם של חז"ל לשמשון.

במשנתו החברתית היה ז'בוטינסקי מגדולי הליברלים של תקופתו. באינספור מאמרים ונאומים קבע ז'בוטינסקי עמדה נחרצת אותה ניסח כך: "בראשית ברא אלוהים את היחיד". כל יחיד הוא מלך השווה לרעהו. החברה נוצרה למען היחיד ולא להפך. "החברה אין לה תפקיד אלא לעזור את הנופל, לנחמו ולהקימו". ומכאן יחס של כבוד לאישה. ומכאן התביעה למדינת רווחה שתהיה אחראית לספק לאזרחיה את חמשת המ' (מזון, מלבוש, מלמד, מרפא, מעון). בעולם שנע אז בטרורף לקראת משטרים טוטליטריים רצחניים - הנאציזם מזה והקומוניזם מזה - הייתה משנתו של ז'בוטינסקי מגדלור של שפיות וקידמה.

אלגוריה לתקופתנו

ז'בוטינסקי משתמש בסיפור המקראי כאלגוריה לתקופתנו. מצב שבטי ישראל היה בכל רע - מפוזרים, מפוררים, מדוכאים על ידי הפלשתים העולים עליהם בטכנולוגיה החומרית ובתרבות הארגונית. הוא מתאר בהערצה את הסדר והארגון של הפלשתים, שמכוחם הם מנצחים את שבטי ישראל הבלתי חמושים.

שמשון מופיע כמנהיג שדומה יותר במראהו ובהתנהגותו לפלישתים מאשר לאחיו בני ישראל. הוא מקיים עמם נשפי חשק, לוחם עמם, נושא לאישה אחת מבנותיהם. הם רואים בו אחד משלהם ומציעים לו לעמוד בראשם. לכבוש את כל המרחב עד לצור וצידון בצפון ועד לעמלקים בדרום ולכלול בתוך הממלכה המאוחדת הזו את שטח שבטי ישראל.

מתרגם הספר, פטר קריקסונוב, משער כי ביצירה מסמלים הפלשתים - בסדר ובארגון המעולים שלהם - את האנגלים שאותם העריץ ז'בוטינסקי. המסר של היצירה: עלינו ללמוד מן האנגלים הנערצים עלינו ורק כך נגבור עליהם.

דעתי שונה. הפלשתים אינם מייצגים את האנגלים אלא את הגויים בכלל. אפשר ללמוד זאת מיצירות אחרות של ז'בוטינסקי. באחת מהן ("יהודון"), מספר ז'בוטינסקי על נער בשם אבינועם שפגש בארץ ישראל. הנער מספר לז'בוטינסקי על חוויה אנטישמית שעבר בעיירה על שפת הדנייפר. נערים אנטישמיים תקפו אותו ואת חברו ואמרו להם: אתם הזיידים בכלל לא עם. אינכם יודעים לקלל בשפתכם ואינכם מסוגלים להכות חזרה. ומסקנתו של הנער: כל מה שצריך ללמוד בבית הספר זה "לדבר עברית ולהכות בפרצוף".

מנוף לשינוי העם

בבית"ר ראה ז'בוטינסקי מנוף לשינוי העם היהודי. בית"ר לא הייתה רק תנועת נוער שטיפחה את הצבאיות, אלא היא חינכה ל"הדר", מושג שפירושו התנהגות מכובדת, משמעת עצמית, הגינות, נימוס, אומץ לב אזרחי, גאווה לאומית. בנדר הביתרי נאמר גם "יהיר בפני שרים עניו לעומת בן עוני."

מבחינת המנטליות שלו היה ז'בוטינסקי רחוק מרחק רב ממילטריזם. אך הוא הסיק שאם העם היהודי לא יהיה ממש ככל הגויים וילמד להשיג את שלו בכוח הזרוע, לא תבוא תשועה לישראל.

על חשיבות המסגרת הצבאית וההדר לשיקומו של העם היהודי כתב בין היתר (במאמרו "על המילטריזם"): "כולנו יודעים בלבנו כמה חשובה היא [המשמעת הצבאית] וכמה חסרה היא לנו, היהודים בכל שטחי החיים. זהו הטקס [...] הכללים הברורים והמדויקים. כיצד לעמוד וכיצד לברך לשלום. כיצד לדבר אל חבר וכיצד לדבר אל הממונה [...]". במקום אחר באותו מאמר הוא מדבר על הדרך לעורר גאווה לאומית בלב היהודי המתבולל: "אספו מאתיים בחורי ישראל, הלבישו אותם תלבושת אחידה, והצעידו אותם בסך לנגד עיניו [של המתבולל] ובלבד שכל צעד של מאתיים הבחורים יתמזג בהלמת רעם אחת כמו מכונה".

בהמשך המאמר אומר ז'בוטינסקי שליהודי הגטו הייתה מסגרת של טקס ודפוסי התנהגות, אך זו אבדה "וחדש לא למדנו".

במילים אלה קורא ז'בוטינסקי תיגר על היהדות שעוצבה על ידי ר' יוחנן בן זכאי. ז'בוטינסקי, בן למשפחה מתבוללת, רצה להציל את העם היהודי שכה אהב על ידי כך שיהפוך להיות כמו הגויים. הוא בעצם אמר אותם דברים שאמר באותה תקופה אורי-צבי, נצר לגדולי החסידות ("ארץ נכבשת בדם").

ז'בוטינסקי לא רק נאה דרש אלא קיים בגופו. הוא פעל להקמת כוח צבאי יהודי במסגרת הצבא הבריטי והתגייס הוא עצמו לגדודים העבריים שהוקמו במלחמת העולם הראשונה. שנים רבות לא איבד מתקוותו לשכנע את אנגליה להיות בת ברית של העם היהודי ומשנאש תכנן את כיבוש הארץ באמצעות צבא יהודי שיגיע מאירופה. השואה הקדימה אותו, והוא מת משברון לב.

דיאנה

מאת: זאב ז'בוטינסקי

שלושה סיפורים מאת זאב ז'בוטינסקי, המנהיג הציוני, מייסד התנועה הרביזיוניסטית והפובליציסט התקיף, שיכולים להיקרא כמשלים מודרניים על כוחה של קנאה. ז'בוטינסקי הסופר, שהיה גם מחזאי ופיליטוניסט מבריק, מתחקה אחר עברה האפל של אירופה ומתענג על הארוטיות החושנית של עיר איטלקית דרומית.

